

Prágai Tamás

Szálkás jegyzetek

2011. március–május

Jobban kellene gazdálkodni az értékeinkkel.

Egyáltalán: gazdálkodni kellene.

Felelősséget érezni a föld egy darabjáért, amit ránk bízta.

Felelősség nélkül nincs előrelépés.

Olasz vendéglő Hannoverben. Rendezett külváros, eredeti hannoveri villamosok. Jókedvű férfiak hatalmas üvegfal mögött készítik az ételt: a vendégek a konyhai hangulatot is megkapják a vacsorához, egy „érzelmi csomagban”. Jó ételek, rendes kiszolgálás, jó bor. Hétköznap este van, lassan megtelik a vendéglő, helybeliek ülnek be vacsorázni.

Jó lenne, ha ez itthon sem lenne elképzelhetetlen; ha végre helyreállna az egyensúly vágyak és lehetőségek rendszerében. Pedig az egész minőség kérdése. Hosszú távon a szolgáltatók az elvárásokhoz igazodnak. Nézzünk körül: a visszasságokban a mi vágyaink öltöttek testet.

Ameddig a vágyaink nyújtóznak, azzal takaródzunk.

Mi ilyen szörnyeket óhajtottunk magunknak.

*** * ***

Kapu

Az Új Nyolcoknak

Ez egy kapu, itt kell belépni,
ki tudja, hová, jó lenne látni,
színről színre, amit amúgy
félig-meddig is láthat bárki,

színek, formák, elesettségek
tér-idő keresztjén, ahogy estünk,
valódi fényben funkcionál
ahogy itt állunk, sápadt testünk:

mert mi, kívülről: formák vagyunk,
azok, akik megkésve jöttek,
egy régi idő színén jöttünk közöttnek;

de belül: moriák. Sors fonta szálak,
hogy magad e gomolyban megtalálhasd.
Ez itt a kapu, ez itt az út.

(A www.ujnyolcok.hu weboldalra.)

* * *

A föld porhanyós, mint a hamu. A hegy még mindig nincs beszántva, az őszi szántás késett, aztán elmaradt (a traktor fát hordott az erdőn, közben beütött a fagy). Négy dombágyam van a kiskertben, még kettőt tervezek mellé.

A dombágy készítése: kinégyszögeljük az ágyás helyét, aztán egy ásónyom mélyen „félrerakjuk” a felső talajréteget. (Szó szerint félre: az ágyás jobb és bal oldalára.) A kiásott gödör alján megfelezzük a területet, az egyik térfelét kiemeljük és a földet a másik térfélre emeljük. Egyik térfelünkön így két ásónyom mély gödröt kapunk, melyet gallyal, fakéreggel, kukoricaszárral, lombbal, szerves anyaggal töltünk fel. Erre visszakerül először a jó minőségű termőtalaj, majd az a föld, amit az alsó rétegből termeltünk ki. Most az ágyás másik felén is kiássuk a második szintet, ide is szerves anyag, termőtalaj, mélyebbről ki-termelt föld.

A rögöket elegyengetjük, komposzttal, trágyával dúsítjuk a felszínt.

Miért? A mélyben lappangó szerves hulladék komposztálódik, a felső réteget folyamatosan javítjuk, két-három év alatt kiváló, két ásónyom mély talajjal rendelkező ágyást kapunk, mely intenzív termelésre használható.

Az ágyás szélessége ne legyen több, mint három méter. Saras talajra taposni nem jó, így viszont eső után is elvégezhetjük a sürgős munkát, gyomlálást, palántázást. Az ágyás földjét ne tiporjuk!

Amszterdami korai, nanti, vörös óriás, félhosszú gyökér, május királya, matador, stuttgarti dughagyma.

* * *

Nézem, milyen jegyzeteket teszek fel márciusban a blogra.

Írom a blogregényt, töltöm fel folyamatosan; fölraakom azt a fejezetet, hogy „Hogy ne csajozzunk?”.

Találok egy bejegyzést: „Én megmondom, hogy éljük túl a tavaszt?” Megmondóhangulatban vagyok. Ez csak úgy spontán tört elő, nem voltak ilyen szándékaim. Az egész teljesen ironikus persze. Lehet, hogy a torkomon letolt társadalmi szemét provokál? Azért észre kell venni, hogy a groteszt alapvetően keleti műfaj: a keleti tömb fejlesztette ki, az a sajtósági milió, amelyet szocializmusnak nevezünk.

Az abszurd közelebb van istenhez. A groteszk a pöcegödörhöz.

* * *

Terveztem, hogy megidézem Drót Rezsőt (aki valójában Kábel Dezső), aki az inka sorstekercseket kutatja a Vatikán titkos irattárában – a *Még inkább* lapjain persze. (Lásd itt: <http://ujnautilus.info/blogok/vizalattivaros/2011/03/09/vilagvege-elott-par-perccel/>) Megidézem azzal, hogy leírom valakiről: meg van győződve róla, hogy őt parodizálom Kábel Dezső (valójában Drót Rezső) alakjában, mert ő is kutatott valahol (!)

Sajnos, ez megint csak nem lenne abszurd.

Megint csak groteszk.

Így működik egy átlagos magyar irodalmár.

Komolyan mondom, elegendem van az úgynevezett „helyi viszonyokból”.

Mától éppoly kevésbé leszek toleráns, mint az ószövetség istene. Sértődékeny leszek és bosszúálló, aki beszél, annak a nevét felírom a halállistámra, és majd meglátjuk, mi lesz.

* * *

Életem szerelme ma ebédet főzött. A verandán költöttük el, mert hogy tavaszi nap van. A hideg szél telefújta az ebédet porral. Jó volt.

* * *

Ünnepi beszéd Pázmándon, március 15-én. Hol van ma az az értelmiség, amelyik hatni tud a politikára? Hol van egyáltalán az értelmiség?

Persze, hol?

„Értelmiségnek lenni, ez elsősorban felelősségteljes, körültekintő gondolkodást jelent. Értelmiségnek nevezem azt, aki gondolkodni és dolgozni tud egy új alternatíva, egy új, alternatív ökonómia körvonalain.” A további részletek, hol máshol, itt: <http://ujnautilus.info/blogok/vizalattivaros/2011/03/16/unnepi-beszed-pazmandon-marcius-15-en/>

* * *

Bolond lyukból bolond szél: és egy jó öreg rice and beans New Orleansból.

A recept pofonegyszerű. Először is pirítsunk apróra vágott hagymát zsiradékon.

(MINDEN magyar étel így kezdődik: pirítsunk hagymát zsiradékon. Amiben eltérhetnek: milyen zsiradékon?

Ha napraforgóolaj, akkor az tuti biztosan a nyugdíjas megoldás.

Ha oliva, akkor az a nagyon vege.

Ha szögletes bóti disznósír, akkor proletár a recept, a kőbányai lakótelep környékéről.

Ha libaszír, netán mangalica, akkor aztán nagyon magyar.)

Amint a hagyma megpirult, szórjuk rá a beáztatott babot, némi felkockázott zellert és jó adag zöldpaprikát, és az egészet főzzük szét.

(Nem valami energiatakarékos eljárás – de van egy jó tippem! Én mindig takaréktűzhelyen főzöm a New Orleans-i babot, a takaréktűzhelyben pedig kukoricaszár, venyige, gally, minden gízgaz elég. Ha van kémény a házban, ahol laksz, akkor építs mellé takaréktűzhelyt, mert egyrészt jól fog mutatni – vagy ha nem, mindenesetre sajtóságos hangulatot kölcsönöz a lakásnak; másrészt minden ismerősöd azt hiszi, hogy megőrültél, és ezért ritkábban látogatnak. És milyen jól jön majd, amikor a geológiai törésvonalra épült paksi reaktor egy szép és hideg téli napon fölrobban, katasztrófa lesz, és hó és halál. Másnak. Mi pedig melegsünk majd a sugárzó takaréktűzhely mellett.)

Szóval szétfőzzük a babot.

Hülyeségnek tűnik, de nem az.

Fűszerek? Erőspaprika, és tetszés szerint bármi.

Mire a bab porhanyós lesz, addigra a zeller és a paprika sűrű péppé fő szét, és éppen ez a jó. Ezzel a péppel öntjük nyakon a hegyes rizsszemeket.

Meg lehet vadítani egy kis gumóskömény-salátával; úgy értem, ez köret, a salátát ne főzzük bele!

Ital? CSAKIS vörösbor, de nem valami testes, nehéz ital, hanem laza, amire azt mondjuk, hogy itatja magát. Megkockázatom: kadarka. Egyszerű, homoki kadarka passzol a New Orleans-i babhoz, semmi kétség, föld rabjai, feketék, magyarok, igyunk!

* * *

Unokaöcsém keresztelője, családi kerti parti. Megkérdezik, mitől jön az ihlet. Csak úgy, vagy mindig kéznél van?

Mondom, kéznél.

Elmesélem, többnyire vonaton dolgozom.

(Most is. Ezt a mondatot Tárnok állomáson írtam.)

* * *

Gondolkodom a háztáji palackozó kialakításán. A neten megtalálom a technológiát – de a konyhai pancsolás akkor is igen szűkös kapacitást jelent. Hány borospalackot tudok én higiénikusan szárítani? És hol? A fürdőkádban?

Még leginkább a fürdőkádban.

Este beszélgetés városról és vidékről a Ráday utcában. Megemlítem, hogy a legősibb metropolisz körzetében lakom. Pákozdvár a Vatyka-kultúra központja, három és fél ezer éves település. Sokszor sétálunk itt a gyerekekkel. Először nem vettük észre, hogy már ott vagyunk (térkép alapján kerestük). Meredek domboldalak, bozót. Szépen eltűnt három és fél évezred alatt.

Sajnálom, hogy ez a mi öntelt világunk nem fog ennyire szerényen beleüppedni a tájba. Jó lenne a történelmet Gaia szemével nézni. Geo-historikai szempontból mennyit nyom a latban, például, Trianon?

* * *

Gyomlálni a konyhakertet. Ha a kertemből kellene megélnem, az lennék, ami vagyok: zsellér, Illyés Gyula-i értelemben. Csak én nem a kapa végén keresem a napi betevőt, a „jövedelemkiegészítést”, hanem a klaviatúra mögött.

Mesélhetünk egymásnak Európáról. Amíg nem lesz honunkban árnyaltan strukturált tulajdonszerkezet (saját tulajdonnal bíró kis- és középvállalkozások stb.), addig marad nekünk a zsellérsors. Vagyis: inka. A letűnt birodalom helyén burjánoz a dzsungel.

Ha kinézek az ablakon, egy kortárs inka kertet látok.

* * *

A 85 éves Vasadi Péter köszöntése a Magyar Írószövetségben

Vasadi Péterrel – túl a szokványos, társasági alkalmakon, ahol ő többnyire nyáron is világosszürke „porkábtban” (az ő kifejezése!) jelent meg – három ízben találkoztam.

Első alkalommal méltatnom kellett. A Kortárs szerkesztője voltam, és a folyóirat 2003-ban Vasadi Péternek ítélte a Kortárs-díjat. Laudációt kellett mon-

danom. Ebből idézek: „Menthetetlenül összekuszálódott az időről – és így az üdvösség idejéről – való gondolkodásunk, fölborult lent és fent, kint és bent megosztásának egyértelműsége. Nem ellenvilág a miénk, nem az ellentétek, nem is a klónok és másolatok világa. Ellentétek sincsenek, hiszen a viszonylatok alapja süllyedt el, ezért az ellentétek vissza sem fordíthatók. Ezt az állapotot Vasadi 'létapálynak' nevezi (Mélypont). Éppen e létapály idején van szükség költészetre. 'A művészet lényegében költészet – idézi Kormos Istvánról szóló esszéjében Heideggert Vasadi Péter. – A költészet pedig nem más, mint az igazság megalapítása és működésbe lépése.' Mivel az alap elsüllyedt (mert elsüllyesztettük), mivel Isten halott (mert megöltük, ahogy nem Zarathusztra, hanem az esztelen ember nyilatkoztatja ki a piactéren), az igazság többé nem 'van', nem 'adott', hanem: megalapításra vár. Az egyszerűbb igazságok, mint a kétszerkettő, nyilvánvalóak. Más igazságokat viszont igazgá kell bizonyítani, ahogy Franz Rosenzweig metsző és követelő logikával állítja: egyes igazságokat az ember csak élete árán bizonyíthat igazgá, más, még fontosabb igazságok igazgá bizonyításához pedig számtalan nemzedék következetes és elszánt élete kell. Vasadi Péter költészete és esszéművészete (mert egyéb prózai munkái is leginkább az esszé műfajához közelítenek) ebben az értelemben bizonyító eljárás.”

Ma sem tudnék kiemelni ennél a gondolatnál jelentősebbet. A világ a kezünkben van, akárki akármit állít: nem lesz felmentés, egyéni döntéseink jelentősége mellett eltörpül az úgynevezett „döntéshozók”, az újkori hatalmasok önteltsége, korlátoltsága és teszetoszasága.

Második alkalommal az általam és L. Simon László által alapított Szépirodalmi Figyelő számára készítettem vele interjút 2004-ben. E beszélgetés több részlete megrendítő. „A háború végén részt vettem Passau mellett egy koncentrációs tábor kiürítésében. Egy amerikai katona azt a feladatot kapta, hogy szabályosan dózerolja el az ott maradt holttesteket. Végignéztem, hogy tolja el a tetemeket azzal a géppel, láttam forogni a testeket, karokat, lábakat. Annyira rettenetes volt, hogy ha nem tartanak vissza, lelőttem volna azt a katonát. Más alkalommal, egy lebombázott falu lebombázott templomában a romos templom közepén – valahogy épen maradt a harmónium – a háború utolsó napjaiban egy SS-őrnagyot láttam Bachot játszani. Mellette hevert a fegyvere és a sisakja. Ma is érzem, hogy a zene vezet – valahogy meghatározóbb számomra, mint az irodalom. Teljes józansággal jegyeztem ezeket a tapasztalatokat. A zongoraművész Richternek van egy csodálatos mondata: két dolgot gyűlölök, az analízist és a hatalmat.” Ez az összetettség, a végletek egyidejű szemlélete és az érzelmek dosztojevszkiji végletessége jellemzi a szememben Vasadi Péter látásmódját. A beszélgetés néhány részlete közvetlenül az írásról szól: „De később, amikor írni kezdtem, sosem a témát írtam meg, hanem a belső hullámozást, amelyet az események keltettek bennem. A *Jelentés Babylonból* szövegei közt szerepel egy vers: vörös béléstű köpenyű lovasok jelennek meg benne – senki sem vette észre, hogy ez a vers a forradalomról szól. Erre gondolok, amikor belső hullámozásról beszélek. Életem nehéz eseményeiben sem a szenvedést tettem szóvá, hanem azt, hogy ez az életem, és akármilyen legyen is, az enyém.” Otthon lenni a létben, otthon

lenni a versben – ezzel a két fogalommal pedig Vasadi Péter gondolkodását és költészetét jellemezném.

A harmadik találkozás: közvetett; egy kötet hozta, amelyben Végh Attilával beszélget Vasadi Péter. Úgy gondolom, hogy ez a könyv fontosabb köreit találja meg annak a magnak, amelyből Vasadi versei is születnek, mint az irodalomtörténet. Egy pogány és egy keresztény beszélgetésének metszetében, vélem, a szentség mibenléte áll. A szentségé, melyet sem a vallásos, sem a hitetlen nem találhat meg. A vallásos azért, mert megbotránkozik annak megfoghatatlan, sőt, rettentő természetén; a hitetlen azért, mert zavarja annak irracionális tulajdonsága. A szentség így titok marad a racionalista kor és racionális társadalom előtt. Mi sem jellemzi jobban ezt az elhallást, mint Szophoklész sorának polgári félrefordítása. „Sok van, mi csodálatos – szólal meg a kar Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában, az Antigoné (persze!) gimnáziumi tananyag –, de az embernél nincs semmi csodálatosabb.” A „csodálatosnak” fordított eredeti állítmány helyén a „rettentő, rettenetes” szóval is közelíthető „fenséges” áll. „Az embernél semmi sem rettenetesebb” – ez a fordítás semmivel sem lenne pontatlanabb. A fenséges ugyanis kétarcú. Eredete, ahogy a csodáé is, a szentségben gyökerезik; de ennek a fogalomnak nincs „vallási hovatarozása”. Nem véletlen, hogy a teológusok mellett költők emlegetik fel. A költői nyelv – már Platón rosszalóan jegyzi meg – kapcsolatban áll a rendkívülivel. Vagy, ahogy tudálékosan fogalmaztam *Kivezetés a költészetből* című tanulmányomban, a „jelentő” és „nem jelentő mezők” egyaránt aktiválódnak a költői nyelvben. Ezek a „nem jelentő mezők” nem a nyelv, hanem a váratlan, a szokatlan, a kreatív, az újraalkotás talaját jelentik. A nyelv ilyen „töréseiben” a költészet megnyílhat a szentség felé. Megnyílhat – ezt feltételes módban mondom. Mert ehhez az eszköz kevés, ehhez a lét sajátos tapasztalata kell.

Heidegger idős korában az emberről mint a „lét pásztoráról” beszél – ezt az említett beszélgetőkönyvben mindketten meghökkentőnek, túlzásnak tartják. Eltér a véleményünk. A pásztor számunkra elsősorban keresztény fogalom. De észlelni kell, hogy Jézus a lét viszonzszavaihoz, a primer értékekhez fordul akkor, amikor példabeszédekben tanítja követőit. A legjelentősebb példázatokban a gabona, a kenyér, a szőlő, a bor, a gyümölcs, a füge, az olaj, a víz szerepel. Úgy mondanám, hogy az emberi létezés alapelvei. Azok a kulturális minimumok, melyek nélkül emberi élet nem elképzelhető. Az étkezés során a kenyeret semmi sem helyettesítheti – a kenyérhez bármit ehetünk, de helyette: semmit. Ugyanígy, az ételt a borhoz választjuk, nem fordítva; víz nélkül pedig egyáltalán nincsen élet. Az emberi munkavégzésről szólva szintén az alapokról szól ezekben a példázatokban: a szőlőművest és szántóvetőt említi, és ugyanígy a pásztort. Azt hiszem, ez annak visszatetsző, aki nem ismeri ennek a tevékenységnek a primer jelentését. Szerencsés voltam, a kilencvenes években néhány évig élhettem Somogyban, pásztorok közelében. Még ebben a végső-kig lepusztult környezetben is kitűnt ennek az életformának a mindenén átütő gondoskodása. Az állatnak legelő kell, itatni kell – ezek a szempontok előbbre valók az ember igényeinél. Ugyanakkor a pásztor nem rohan, nem sűrög-forog; eltűri a természet viharait, az éhséget, de helyette kutyája dolgozik. Felügyeli

és rendezí környezetét. A pásztorok ismerete teszi számomra valóssá Heidegger mondatát.

Általában gyűlölöm az úgynevezett irodalmi eseményeket, és újabban menekülök a szereplések elől. Vasadi Péter köszöntésére örömmel jöttem. Most, hogy újból elővettem Vasadi Péter munkáit, korábbi gondolataimat még helytállóbbnak érzem. Semmi sem jellemzi számomra jobban a munkáit, mint a jelentős dolgok körüljárása: költészetében viszonzyszavakat állít középpontba; olyan fogalmakat, melyekhez képest elhelyezhetjük világunkat; költészete így viszonzyszavak körüljárása, értelmezése. Ezt a szellemi feladatot a világ nem támogatja. Visszavonultan, a sikerek vágyáról lemondva adódik erre lehetőség. Kiváltképpen örülök ezért, hogy a világ figyelve az utóbbi években mégis e munka felé fordult, és figyelmes szervezetek jóvoltából adódik lehetőség a közös ünneplésre.

